

meglehetősen háttérbe szorult (talán az egyszerűbbé miatt), s ma csak évente egyszer, okt. 23-án, szent Jakab ünnepén történik e szerint az ünnepi szolgálat.

Témánkhoz a legfontosabb mozzanatok és imádságok.

Az áldozati adományt, a kenyeret és bort a Szentlélektől megszentelt falpra helyezik.

Közben a hívek himnuszokat énekelnek, pl.: „Teljék kedved [Uram] tömjénünkben, amint édes volt Ároné, és szolgálatunkban, mint a Niniveiek könyörgésében...”

A központi rész vázlata:

- 1) a kenyér és a bor előkészítése,
- 2) az ige-liturgia; olvasmányok, szentbeszéd,
- 3) följajánlás = anaphora = „felküldés”
- 4) kommunió.

A följajánlás, az anaphora részei: *anamnézisz*, a megemlékezés, hiszen Jézus azt kérte annakidején, hogy „ezt az én emlékezetemre cselekedjétek”. (ezért a mise egyik régi elnevezése az *anamnézisz*!), tehát ekkor hangzanak el az un. szereztetési igék, de e liturgiában nem ez az „átváltoztatás”! Ezután következik az *epiklézisz*, a Szentlélek lehívása a följajánlott adományokra. A Szentlélek áldja meg, alakítja át a felajánlott kenyeret és bort Jézus testvévé és vérévé! (nem a pap!)

A diakonus így figyelmeztet:

„Mily ünnepélyes, ó, kedveseim, és mily félelmetes ez az idő, amikor a Szent és Éltető Lélek alászáll a mennyből, a magasságból, és reászáll e szent följajánlott adományokra és megszenteli azt.”

A pap mint a közösség első embere – háta mögött a közösséggel – imádkozik a Mindenható Istenhez, s az imáját a közösség négyszer „amin”-nal nyomatékosítja (tehát a mise mindenképpen közösségi aktus!)

„...Isten, a Te nagy irgalmasságod szerint bocsásd le ránk és ezekre az előttünk fekvő szent adományokra a Te Szentséges Lelkedet, Urunkat és Éltetőnket ...aki a Törvényben és a prófétákban és a Te Újszövetségében szólott, aki alászállott galamb képében a mi Jézus Krisztus Urunkra.

...Ezt a Szentséges Lelkedet bocsásd le, Uralkodó...hogy az ő szent és jószágos és dicsőséges jelenlétével reájuk szállván, megszentelje azokat, és tegye ezt a kenyeret Krisztus szent Testvévé. – **ámin.**

Ezt a kelyhet pedig Krisztus drága Vérévé – **ámin.**

Hogy legyen azok mindazok számára, akik részesülnek belőlük, a bűnök bocsánatára és az örök életre. – **ámin.** A lelkek és a testek megszentelésére - **ámin.**”

Mi Atyánk, majd a papok viszik a népnek a megszentelt Kenyeret és Bort.

Hálaadás.

„... ezért hálaéneket ajánlunk fel Neked, ajkaink gyümölcsét, melyek vallják a Te kegyelmedet ezzel a tömjénáldozattal együtt (tehát a tömjénezés is része a felajánlott adományoknak), amely szálljon Hozzád, Istenünk; és ne térjen vissza üresen, hanem ajándékozd nekünk általa a Te Szentséges Lelked illatát, a tisztaságos

és elvehetetlen illóolajat”

A tömjénezés és az illóolaj említése biztosan nem a legrégebbi réteg származéka.

Lényeg: följajánljuk munkánk gyümölcsét, melyet a Szentlélek megáld, istenivé tesz, majd ezt visszakapjuk istenáldotta csodálatos kincsként; ezért adunk HÁLÁT!

Tehát ennek a liturgiának leginkább a háttérén van értelme – ha naponta, akkor is csak este!, de a bizánciak nem miséznek naponta!

2016. július 08.

GROMON ANDRÁS A NÁSZNÉPTŐL AZ EUNUCHOKIG KÜLÖNÖS KÉPEK JÉZUS TANÍTÁSÁBAN

Tanításában Jézus gyakran használt különös, merész, sőt meghökkentő képeket, hasonlatokat. Erre gondolva mindenkinek rögtön eszébe jut a szálka-gerenda vagy a szűnyog-teve párhuzam („Miért nézed a szálkát testvéred szemében? A gerendát pedig, amely a saját szemedben van, nem veszed észre?”: Lk 6,41; „Vak vezetők! A szűnyogot megszuritek, a tevét pedig lenyelitek”: Mt 23,24). Ezek a képek, hasonlatok olykor rendkívül szellemesek és magától értetődő jelentésűek, máskor viszont – a megfelelő háttérismeretek nélkül – sokszor homályosnak vagy egyenesen érthetetlennek tűnnek, és ezzel félreértésre/félreértelmezésre adnak alkalmat. Ezért hasznosnak tartom, hogy az összesen kb. 25 esetből a legfontosabbnak tűnő tízet alaposan szemügyre vegyük, mégpedig egyszerűen a Márk-, ill. Máté-evangélium szerinti előfordulás sorrendjében.

A násznép és a vőlegény

Keresztelő János tanítványai és a farizeusok böjtölő emberek voltak. Elmentek Jézushoz, és megkérdezték: „Miért van az, hogy János tanítványai és a farizeusok böjtölnek, akik viszont neked lettek közülük tanítványaid, nem böjtölnek?” Jézus erre azt felelte nekik: „Vajon böjtölhet-e a násznép, ha a vőlegény velük van a lakodalmas teremben? (Mk 2,18-19a).

A kérdezők és Jézus közti feszültség megértéséhez tudnunk kell, hogy itt nem a rászorulókkal való osztozás vagy az önfegyelem gyakorlása miatti böjtről van szó, hanem arról a kultikus-aszketikus böjtölésről, amely az Isten (Jahve) távolléte miatti szomorúságot fejezte ki, illetve Isten uralmának eljövételét akarta siettetni. Talán nem Jézus minden tanítványának szólt a szemrehányás, hanem csak azoknak, akik Keresztelő János tanítványai közül váltak az ő tanítványává (vö. Jn 1,35-39), és Jézust követve már nem folytatták korábbi mesterük (és a farizeusok) böjtölési gyakorlatát.

Ellenkérdésével Jézus megvédte a maga és tanítványai nem-böjtölő gyakorlatát, mégpedig egy olyan képpel, amelynek a jelentését az ószövetségi háttér ismer-

tében könnyen megfejtették az érdeklődők. Az Ószövetségből ugyanis közismert volt a „Jahve mint Izrael népének völegénye” kép (Iz 54,5; 62,4-5; Jer 2,2; Ez 16. f.; Oz 2,18), vagyis egyértelmű volt Jézus válaszána üzenete: Isten, „a Völegény” nincs távol népétől, hanem jelen van körében, következésképpen nincs ok a szomorúságra, és így a szomorúságot kifejező böjtölésre sem!

Ellenfelei persze megkérdézhették volna, honnan tudja ezt ilyen biztosan, ő pedig kifejtette volna, hogy a Keresztelő János által a Jordánba történt alámerítésekor azt élte át, hogy nem kell tovább várakozni („Itt a kedvező idő”: Mk 1,15), Isten jelen van, mégpedig nem leszámolásra kész Bíróként (ahogyan János prédikált róla), hanem szerető Édesapaként, avagy az itteni képet használva, népének szerető Völegényeként. Ha pedig a völegény jelen van a lakodalmas teremben, akkor ez örömmel tölti el a násznépet, s az képtelen lesz böjtölni. Isten közelségének ismertetőjegye tehát az öröm, a víg evés-ivás, nem pedig a komor böjtölés.

A későbbiekben a keresztények már nem értették Jézus válaszát, s ennek, illetve kivégzésének hatására kiegészítették Jézus válaszát: „Amíg körükben tartózkodik a völegény, nem böjtölhetnek. Jönnek azonban olyan napok, amikor erővel elragadják tőlük a völegényt, akkor majd böjtölnek, azon a napon” (2,19b-20). Ezzel azonban átértelmezték Jézus szavait: itt már nem Isten a völegény, hanem Jézus, s az ő erőszakos elragadása miatt (vö. Iz 53,8!) szomorkodva böjtölnek a keresztények, visszaesve a jézusiatlan böjtölés gyakorlatába. Ezzel a kiegészítéssel-átértelmezéssel ráadásul azt a látszatot keltették, mintha Jézus már az események kezdetén megjövendölte volna passióját, s úgy rendelkezett volna, hogy „az öröm miatti böjtölni-nem-tudás” csak földi jelenlétének idejére legyen érvényes, s azt akarta volna, hogy utána meggyászolják, és böjtöljenek távolléte miatt... (Máté evangélista aztán már Jézus eredeti válaszába is belevitte az átértelmezést és az abból fakadó következtetést, mégpedig mindössze egy apró nyelvtani változtatás segítségével: a „Vajon böjtölhet-e a násznép, ha a völegény velük van...” helyett azt írja: „Vajon bánkódhat-e a násznép, amíg velük van a völegény?” – Mt 9,15.)

A malomkő

„Ha valaki csak egyet is eltántorít Isten útjától ezek közül a kicsik közül, akik bíznak Istenben, jobb lenne neki, ha malomkövet kötnének a nyakába, és a tengerbe vetnék” (Mk 9,42).

A párhuzamos helyen (Mt 18,6) nem „Istenben bízó”, hanem „Jézusban bízó” kicsikről van szó (értsd: a társadalmi ranglétra alján álló kisemberekről), és nehéz eldönteni, melyiket tekintjük eredetinek. Valóban elképzelhető, hogy Jézus itt az őbenne bízó kicsikről beszélt, akiket az írástudók nemegyszer megpróbáltak „leválasztani róla” (vö. pl. Mk 2,16 és 3,22), de lehet, hogy mégis inkább Márk változatát kell elsődlegesnek tekin-

tenünk, mert az általános érvényű: az Istenbe vetett bizalmat nem köti össze Jézus személyével. Mostani témánk szempontjából nincs jelentősége ennek a különbségnek.

Első hallásra olyan megdöbbenő Jézus kijelentése, hogy hajlamosak lennénk azt gondolni, nem is mondhatta. Valóban meglepő, hogy a szelíd Jézus olykor nem habozik erőszakos képekkel szemléltetni mondanivalóját; a kánoni evangéliumok éppúgy tanúskodnak erről (ld. Lk 14,31-32), mint az apokrif hagyomány (Tamás-ev. 98: „Az Atya országával úgy vagyunk, mint azzal emberrel, aki meg akart ölni egy nagy urat. Otthon kihúzta a kardját hüvelyéből, és átszúrta a falat, hogy megtudja, elég erős-e a karja. Azután megölte a nagy urat.”). De nem kell megijednünk, ha tudatosítjuk, hogy Jézus kedvelte az ilyen groteszk túlzásokat (pl. „Könynyebb a tevének átmenni a tű fokán...”). A nyakba kötött malomkő képével egyszerűen azt szemlélteti a „bölcsek és okosak” (vö. Mt 11,25) számára, mekkora rosszszat követnek el az Istenben (vagy őbenne) bízó „kicsik” ellen azzal, ha Istennel szembeni saját bizalmatlanságukkal azokat is ráviszik ennek a bizalmatlanságnak a tévútjára (például az Istentől jövő megbocsátás kérdésében, ld. Mk 2,3-11).

Teljesen jézusiatlan lenne tehát e mondasból azt a következtetést levonni, hogy a szóban forgó félrevezetőeknek, Isten útjától eltántorítóknak „örök kárhozat” a sorsuk, vagy hogy jogos lenne inkvizíciós módszerekkel felkutatni, majd megölni őket. Az az Isten, akinek Jézus a követségében járt, mindenkit meg akar menteni. Jézus példaadása egyértelművé teszi a dolgot: Péter egy alkalommal különösen veszélyes „kelepce, botránykő”, félrevezető volt számára, de sem a pokol mélyére, sem a tenger fenekére nem küldte őt, hanem oda, ahol a helye volt, vagy legalábbis kellett volna lennie, azaz maga mögé, hogy kövesse példáját (Mk 8,32-33).

A csapda

„Ha csapdába ejt a lábad, vágd le! Jobb neked sántítva életben maradni, mint ha mindkét lábad birtokában a holtak gödrébe vetnek” (Mk 9,45).

Ez csak a képi fele egy – elveszett? – példázatnak, amelynek tárgyi fele („megfejtése”) hiányzik: Ahogyan viselkedned kell, ha a lábad csapdába esik, úgy viselkedj, ha...! A kép tömör és iróniával fűszerezett („mindkét láb birtokában a holtak gödrébe kerül...”), háttere pedig az, hogy a korabeli felfogás szerint, ha a róka csapdába esik, inkább lerágja beszorult mancsát, semmint hogy bevárja a vadászt, és az agyonverje. Azaz egy tagot feláldozni az életért: okossággal párosult élni akarárs.

Ez az általános életbölcesség persze csak azáltal válik jézusi útmutatássá, hogy Jézus szerint Isten országa az a legfőbb jó, aminek a kedvéért az embernek még „a lábát is le kell vágnia”: ezért érdemes, ill. „kell” minden egyebet föláldoznia (vö. Mt 13,44-46, ill. Mk 8,34).

Ez a mondás azonban még egy fontos dolgot megvilágít. Képileg szólva: értelmetlen lenne szükség nélkül levágni lábunkat az életben maradás érdekében. Magyarán: értelmetlen az élet javait önmagukban véve megvetni, vagy szükség híján lemondani róluk. Vidáman enni-inni, hitelesen jézusi magatartás (vö. Mk 2,19); ha azonban vannak éhezők, akkor meg kell osztanunk kenyereinket (vö. Mk 6,35-44; 8,1-8; 8,14.16-21). Családban élni természetes és jó; ha azonban a családi kötelékek az Isten országa melletti elkötelezettség akadályává válnak, akkor el kell szakítanunk őket (vö. Mk 3,31-35).

Ezt a jézusi mondást sajnos már Márk „megszaporította” a kéz levágásának és a szem kiválásának értelmetlen és fölösleges példájával (9,43-44.46-48), ráadásul úgy, hogy a jézusi mondás értelmének ellentmondó saját értelmezését belevitte magába a képbe: az életben maradásból, ill. meghalásból „Isten országába bemenés”, ill. „gehennába kerülés” lett: „Ha csapdába ejt a kezéd, vágd le! Jobb neked csonkán bemenni az életre, mint mindkét kezéd birtokában elmenni a gehennába, a kiolthatatlan tűzbe, ahol férgük nem hal meg, és a tűz nem alszik ki. ... És ha a szemed ejt csapdába, vágd ki! Jobb neked fél szemmel bemenni Isten országába, mint ha mindkét szemed birtokában a gehennába vetnek, ahol férgük nem hal meg, és a tűz nem alszik ki.”

Az evangélista szemléletében a gehenna és a kiolthatatlan tűz is a túlvilági büntetés, a „pokol” jelképe. Eredetileg azonban a gehenna a Jeruzsálem melletti Hinnom-völgyét jelenti (héberül Gé-Hinnom, arámul Gé-Hinnam), amely a város szeméttelpe volt, ahol örökké füstölt-lángolt valahol a tűz, s ahová kivégzett bűnözőket is temettek olykor, vagy egyszerűen csak odahajították őket temetetlenül. (A holttest temetetlenül hagyása az ókorban az ember végső megbecstelenítésének számított.) A féreg a holttest temetlenségére utal, a tűz pedig annak elégetésére. Ószövetségi felfogás szerint a halott sorsa testi maradványainak sorsától függ, ezért számított a temetetlenül maradás vagy az elégetés súlyos büntetésnek.

A teve és a tű foka

„Milyen nehezen fognak bemenni Isten országába azok, akik vagyont birtokolnak. ... Könnyebb a tevének átmennie a tű fokán, mint a gazdagnak bemennie Isten országába” (Mk 10,23.25).

Jézus nemcsak prédikátor volt, hanem szellemes költő is! Teljesen mindegy, hogy – a szentírás-magyarázók különböző nézetei szerint – a valóságos tevére, vagy a matrózok által akkoriban „tevének” nevezett hajkötélre, illetve a valóságos tű fokára, vagy egy Jeruzsálemben „a tű fokának” nevezett kapura gondolt-e – a lényeg, mondásának értelme minden esetben ugyanaz:

Ahogy a teve nem képes átmenni a tű fokán, ugyanúgy lehetetlen, hogy a gazdag bejusson „Isten országába”, hiszen az nem más, mint az egymást szeretők,

egymással mindent megosztók kölcsönös ajándékozásának világa, abban pedig képtelenség azt mondani: „Ez vagy az csak az enyém, az én magántulajdonom, és jogom van ahhoz, hogy azt csináljak vele, amit akarok”, legyen szó akár egy üzemről, egy földbirtokról vagy az utolsó darab kenyérről. Automatikusan kizárja magát ebből a világból az, aki így gondolkodik és cselekszik – persze csak addig, amíg össze van nőve a gazdagságával, mint a teve a púpjával. A 23. és a 25. vers szövegösszefüggése ugyanis világossá teszi, hogy Jézus nem a gazdagságról lemondás lehetetlenségéről beszél, hanem rendkívüli nehézségéről, illetve nehézségének mértékéről (ahogy a fent már említett malomkő is valami rossznak a mértékét szemlélteti): „Milyen nehéz a gazdagnak bemennie Isten országába! Olyan nehéz, hogy a még a tevének is könnyebb átmennie a tű fokán...!” De nem lehetetlen, ahogy a feltehetően dúsgazdag fővámos, Zakeus példája is mutatja (Lk 19,8)!

A mondás csak akkor fejez ki lehetetlenséget, ha megfeleledkezünk arról, hogy képről van szó. Jézus felfogása (mint mindig, most is) csak az egyébként mindenki által ismert realitást tükrözi: Rettenetesen nehéz a gazdagoknak lemondaniuk vagyonukról – de nem lehetetlen.

Kutyák és disznók

„Ne rakjatok a kutyákra arany- vagy ezüstkarikát, és ne aggassátok gyöngyfűzéreteket a disznók orrára” (Mt 7,6a)!

Ez a csak Máténál található mondás a legnehezebben értelmezhető közé tartozik. Szokásos fordítása: „Ne adjátok a szentet a kutyáknak, és ne dobjátok gyöngyeiteket a disznók elé...”, szokványos értelmezésében pedig „a szent” és a „gyöngyök” többnyire a tanítványokra bízott, az Isten országáról szóló üzenetet, a „kutyák” és a „disznók” olykor a nem zsidó népeket, a „pogányokat”, máskor a nem keresztényeket vagy a kereszténységtől elpártoltakat jelölik.

Ennek alapján egyes magyarázók arra gondolnak, hogy itt eredetileg nem is jézusi mondással van dolgunk, hanem bizonyos szigorú zsidó keresztény körök szabályával, amellyel szembefordultak a „pogányoknak” a hellenista keresztények által megkezdett misszionálásával. Ezt a jelentést azonban aligha lehet feltételezni a Máté-evangéliumban, hiszen az a „pogány” népek misszionálásának parancsában csúcspontodik ki (Mt 28,19-20).

Mások – a 2Pét 2,20-ra utalva – úgy vélik, e mondás arra inti Jézus követőit, hogy legyenek nagyon óvatosak a tőlük elpártolt „tévtanítókkal” és „hamis prófétákkal” (vö. 2Pét 2,1 – illetve az egész 2. fejezet), és ne akarják őket rendre utasítani vagy megtérésre felszólítani, hanem hagyják magukra, és kerüljék őket (vö. 1Jn 4,1-3.6; 2Jn 2,10-11).

Ezt az értelmezést azonban, illetve minden olyan értelmezést, amely bizonyos embercsoportokat ért „kutyákon és disznókon”, kizárhatunk azon az alapon, hogy Jézus lelkületétől teljesen idegen volt az a lekezelő, sőt

megvető beszéd- és bánásmód, amelyet ezek az értelmezések feltételeznek. Lehetetlen ugyanis, hogy aki kortársai felfogásával ellentétben azt tanította, hogy Isten fölkelte napját jókra és gonoszokra egyaránt, s hogy az ember csak Isten jóságának az ellenség szeretéséig terjedő utánzásával válhat „Isten fiává” (Mt 5,44-48), az kortársaival egyetértésben kijelentse, hogy csak a zsidók (vagy: az ő követői) kedvesek Istennek, a nem zsidók (vagy: az őt nem követők) pedig csak kutyák vagy disznók (a Mk 7,27-beli kijelentést vagy Jézus egyik tanítványa, vagy a ház gazdája tehette). A „másként gondolkodókkal” vagy „másként hívőkkel” kapcsolatban pedig úgy nyilatkozott, hogy „aki nincs ellenünk, értünk van” (Mk 9,40), de természetesen azokra vonatkozóan is érvényesnek tartotta az ellenségszeretet parancsát, akik „ellenünk vannak” (vö. még Lk 11,23).

E mondás vélhetően helyes értelmezésének két kulcsa van: egyrészt meg kell találnunk a lehető legpontosabb fordítást, másrészt semmiképp sem szabad allegóriaként felfognunk, vagyis nem szabad minden egyes kép (hagyományos fordításban „a szent”, „kutyák”, „gyöngyök”, „disznók”) konkrét megfelelőjét keresnünk a valóságban, hanem metaforaként, azaz átvitt értelmű képes kifejezésként kell kezelnünk, azt keresve, hogy a képek milyen üzenetet, mondanivalót hordoznak.

Ami a fordítást illeti, az segíthet, ha tudatosítjuk, hogy Jézus arámul beszélt, s ezért a görög szöveg mögött a feltételezhető „arám eredetű” keressük. Mielőtt ezt tenénk, tudatosítanunk kell még, hogy a két metafora („a szent – kutyák”, „gyöngyök – disznók”) eltérő képekkel ugyan, de ugyanazt akarja kifejezni; viszont a hagyományos fordításban „a szent” itt csak „szent ételt”, különösképpen áldozati húst jelenthet (vö. 2Móz 29,33-34; 3Móz 2,3; 22,10-16; 4Móz 18,8-10; 5Móz 12,15) – ám ekkor a két metafora összeütközésben áll, hiszen az áldozati hússal ellentétben az igazgyöngy nem eleség. Tehát azt kell feltételeznünk, hogy vagy a második metafora beszél (az elsőhöz hasonlóan) valami ehetőről, vagy az első metafora beszél (a másodikhoz hasonlóan) valamilyen ékszerről.

Konkrétan a következőket mondhatjuk: 1. Az általában „a szent” jelentésű arám qaddisa’ azt is jelenti, hogy „karika”, nevezetesen fülkarika vagy orrkarika mint ékszer (bár az arám szót többnyire qedasa’-ként ejtették). A karika képe ekkor tökéletesen megfelel a gyöngyök képének. 2. A görög emproszthen = „elő, előtt” előljárósónak („a disznók elé”) az arámban a beappe felel meg, ami azt is jelentheti ugyan, hogy „elő”, de azt is, hogy „(valakinek vagy valaminek) az orrára, az ormányára”. 3. Az itt használt görög baletē (a szokásos fordításban „dobjátok, vessétek”), illetve az alapjául szolgáló arám tarmón jelentéstartománya igen széles az Újszövetségben (ld. pl. Mk 4,26; 15,24; Mt 9,17; 26,12; Lk 13,19; 14,35; Jn 13,5; 15,6; ApCsel 22,23; Jak 3,3); itteni értelme: elhelyez, valamire rátesz, ráerősít. – Ezek alapján adódik ez a fordítás: „Ne rakjátok a kutyákra

[arany- vagy ezüst]karikát, és ne aggassátok gyöngy[füzér]eitek a disznók orrára!” (A disznók orrán egyenként el nem helyezhető „gyöngyök” helyett értelemszerűen „gyöngyfüzérre” kell gondolnunk.)

A disznók orrára helyezett gyöngyök, illetve arany- vagy ezüstkarka képe nagyon is ismerős lehetett Jézus hallgatói számára. Egy palesztinai közmondás ugyanis így szólt: „Aggass bár egy bizonyos dologra [= a disznóra] pálmariügyeket [= bizonyos pálmák zöltségként használt levélbimbóit], az mégis ugyanaz marad [= a koszban hempereg]”, a Példabeszédek könyve 11,22-ben pedig ez áll: „Mint disznó orrában az aranykarika, olyan a szép asszony jó erkölcsök híján.” Fordításom helyességét megerősíti, hogy az iszlám hagyományban így él ez a mondás: „És mondá Jézus: Ne akasszatok gyöngyöket a disznók nyakába!”, sőt létezik ez a változata is: „Ne rakjátok gyöngyeitek a disznók orrára!”

Most már csak a kettős metaforából álló mondás mondanivalóját kell megfogalmaznunk. Mivel Jézus másutt (éppen Máté evangéliumában: 13,46) Isten országát nevezi nagy értékű igazgyöngynek, méltán feltételezhetjük, hogy itt is arra gondol, s azt mondja: „Becsüljétek meg drága kincseteket (= „igazgyöngyök”, „arany- vagy ezüstkarka”), vagyis az Isten országába tartozásokat! Ne bánjatok vele meggondolatlanul, könnyelműen, felelőtlenül!” – akármit jelentsen is a gyakorlatban ez a helytelen bánásmód.

Föltéve, hogy a fenti magyarázat helyes, azt kell mondanunk, hogy a folytatás, a 6b vers – „...nehogy lábukkal széttaposás azokat, és megfordulván széttépjenek titeket!” – ebben a szövegösszefüggésben nem hiteles jézusi mondás, hiszen csak akkor lenne értelme, ha „kutyákon és disznókon” bizonyos embercsoportokat értenénk, de ezt az értelmezési lehetőséget kizártuk.

Elképzelhető azonban, hogy a 6b vers valamilyen más összefüggésben része volt Jézus tanításának, mégpedig a tanítványoknak adott missziós útmutatásként, amelylyel arra intette őket, hogy az Isten országáról szóló evangéliumot ne akarják ráerőltetni olyanokra, akik még alkalmatlanok annak befogadására; az ilyenek ugyanis csalódottságukban könnyen szembefordulhatnak az evangéliummal és annak hirdetőivel egyaránt – például akkor, ha az „Isten országától” önző vágyaik kielégülését várták, de aztán kiderül, hogy az odatartozás önátadást követel, és komoly áldozatokat is (vö. pl. Mk 8,34; 9,45; Lk 13,24).

Farkasnak látszó bárányok

„Íme, én úgy küldelek el titeket, mint farkasnak látszó bárányokat” (Mt 10,16a).

Az eredeti görög szöveg súlyos értelmezési nehézségek elé állít minket. Ott ugyanis szó szerint ez áll: „...mint bárányokat farkasok közepette” vagy „...farkasok belsejében” (en meszó lükón). Ez azonban értelmezhetetlennek tűnik, ezért valóban kézenfekvő, hogy a fordítók a görög en meszó (= között, valaminek a kö-

zépén) részes esetű kifejezést a héber-arám szóhasználatnak megfelelően tárgyesetként fordítják: eisz me-szon, és akkor a magyar fordítás a megszokott lesz: „...farkasok közé” (így járt el már a B és a W kódex is; ld. a két kifejezés váltakozását például Lk 8,7-ben és 8,14-ben).

Ez a fordítás azonban – „...úgy küldelek el titeket, mint bárányokat a farkasok közé” – Jézustól idegen jelentést ad: mert igaz ugyan, hogy lehetne ezt a kifejezést egyszerűen a tanítványokra váró üldözések (Mt 10,17-33) képi megjelenítésének tekinteni, de akkor is azt kellene mondanunk, hogy túlságosan durva, Jézushoz nem illő ez a kép. Jézus ugyanis általánosságban nem nevezte farkasoknak az embereket (még ellenfeleit vagy ellenségeit sem; talán kivétel Mt 7,15). Ezért aztán el kell tekintenünk ettől a megoldási lehetőségtől.

Kétségtelen, hogy a „bárányokat farkasok közepette/belsejében” fordítás első hallásra nemcsak furcsának, hanem értelmetlennek is tűnik, mégis sajátos jézusi értelmet kaphat, ha a mondatot a Mt 7,15-ben olvasható mondás ellenpárjának tekintjük: Ott arról van szó, hogy a hamis próféták „bárányok ruhájában”, „báránybőrben” jönnek, vagyis kívülről bárányoknak látszanak, belül azonban ragadozó farkasok – itt viszont azt mondja Jézus, hogy úgy küldi tanítványait, mint akik kívülről farkasoknak látszanak, a „farkasok belsejében” azonban, azaz belül bárányok. A „farkasok belsejében” kifejezést tehát így is fordíthatnánk: „farkasok ruhájában, öltözetében”, „farkasbőrben” – az értelem szerinti, magyaros fordítás tehát ez: „...úgy küldelek el titeket, mint farkasnak látszó bárányokat.”

Mindezek alapján a mondás konkrét jelentését így fogalmazhatjuk meg: A Jézustól kapott új tanítások hirdetésével a tanítványok kívülről farkasoknak tűnhetnek majd az emberek számára: ördögtől megszállottaknak, a törvény és a hagyomány lerombolóinak, istenkáromlóknak, a nép megrontóinak (ahogyan maga Jézus is ilyennek tűnt sokak számára, ld. pl. Mk 3,22; 7,5; 14,64; Lk 23,2) – nekik azonban „belül”, azaz valójában olyanoknak kell lenniük, mint a bárányok: békéseknek és fegyverteleneknek, védteleneknek.

Kígyók és galambok

Legyetek tehát okosak, mint a kígyók, azaz egyszerűek, mint a galambok” (Mt 10,16b)!

Először is, ami a fordítást illeti: a) A galambok jelzőjeként általában azt olvassuk, hogy „szelídek” vagy „ártatlanok”. Az utóbbi éppen lehetséges, de az eredeti görög akeraiosz melléknévnek „szelíd” jelentése nincsen. Viszont jelenti a következőket: vegyítetlen, keveretlen, tiszta, valódi, ép, sértetlen... A „vegyítetlen, keveretlen, tiszta”, azaz „nem összetett”, „nem különfélekéből álló” jelentést foglaltam össze az „egyszerű”-vel. b) A mondás második felét a fordításokban az „és” kötőszó vezeti be: „...mint a kígyók, és egyszerűek...”. Kétségtelenül ez áll az eredetiben is (kai), csakhogy a görög „és”-nek az Újszövetségben több tucat (!) jelentése fordul elő.

Többek között olyan mondatokat és fogalmakat is összekapcsolhat, amelyek logikailag függenek egymástól. Itt is ezt kell feltételeznünk, ugyanis az a felhívás, hogy a tanítványok a helyzetnek megfelelően viselkedjenek hol kígyókként, hol galambokként, Isten országába nem illő közhely lenne, ráadásul a kígyó az Ószövetségben a ravaszság és a hazugság jelképe (is) volt (vö. 1Móz 3,1-5), ezért nem szolgálhatott minden további nélkül példaképpül Jézus követői számára. Ezért döntöttem úgy, hogy az „és”-t „kifejtő” vagy „következtető” „és”-ként értelmezem (et explicativum vagy et consecutivum), jelentése ekkor: „azaz, következésképpen”.

Ez a fordítás – „azaz egyszerűek...” – illik bele a szövegösszefüggésbe is, és vezet el e mondás helyes értelmezéséhez: Jézus követőinek éppen az előző mondatban foglaltak miatt – „...farkasoknak fognak tartani titeket, legyetek tehát okosak...” – van szükségük újfajta okosságra: nem a kígyók álságos ravaszságára, hanem a galambok egyszerűségére, egyértelműségére; mondhatnánk úgy is: nem a „bölcsek és értelmesek” (Lk 10,21) okosságára, hanem az „éretlenek” (Lk 10,21), az „egyszerű szeműek” (Mt 6,22 – vö. Mt 20,15!), a „tisztaszívűek” (Mt 5,8), a „gyermekiek” (Mk 10,15) okosságára.

Erre az „egyszerű” okosságra Jézus sokszor adott példát. Az egyik leglátványosabb: amikor figyelték őt, vajon meggyógyítja-e szombati napon a béna kezű embert, hogy aztán vádat emelhessenek ellene, ezzel az „egyszerű”, „gyermeki” (mondhatnánk „óvodás”) kérdéssel szerelte le ellenfeleit, és tárta föl ugyanakkor teljes világossággal Isten akaratát (ha úgy tetszik, „törvényét”): „[Isten részéről] megengedett dolog-e szombaton jót tenni..., életet menteni...?” (Mk 3,4 és Lk 14,3; más példák: Mk 2,19; 10,2-9; 11,27-33; 12,13-17; Jn 8,3-7).

Kard

„Ne gondoljátok, hogy azért jöttem, hogy békét hozzak az országnak! Nem azért jöttem, hogy békét hozzak, hanem kardot. Azért jöttem ugyanis, hogy elkülönítsem az embert apjától... Az ember ellenségei saját háznépének tagjai lesznek” (Mt 10,34-36).

Nyilvánvaló, hogy Isten országáról szóló üzenetével Jézus az átfogó értelemben vett békét akarta meghozni Izrael országának (vö. Lk 10,5; 4,18-19; 19,42; Mt 5,9). Amint az is nyilvánvaló, hogy a kard nem jelentheti a fegyverhasználatot Jézus vagy követői részéről, hiszen világosan megmondta, éppen Máté evangéliumában olvashatóan: „... mindazok, akik kardot ragadnak, a kard által vesznek el” (tudniillik a saját kardjuk által, lelki-szellemi-erkölcsi értelemben: Mt 26,52). Annál megdöbbentőbbek itteni kijelentései. A látszólagos ellentmondást azonban nem olyan nehéz feloldani, ha észre tudjuk venni a provokatív prófétai nyelvezet mögötti mondanivalót: Az óhajtott békéhez nem a megszállók elleni háborún keresztül vezet az út, ahogyan a zelóták

vélték (vö. Lk 13,1-3; 19,42; 23,28.31), hanem a „nemzedékek közötti harc” által, vagyis a szó eredeti, teljes értelmében vett béke (salóm) csak úgy valósulhat meg, ha a „fiak” elszakadnak az „apák” torz gondolkodásmódjától (ld. Jézus „első szavát”: „Változtassátok meg gondolkodásotokat...”: Mk 1,15).

Miért volt erre szükség? Azért, mert az „ősökhöz”, az „atyákhoz” való kötődés egyúttal beágyazódást jelentett az Isten akaratától eltérő, megmerevedett vallási hagyományrendszerbe, amely nem akart megnyílni a Jézus által hozott újdonság számára (Mk 2,21-22 // Lk 5,36-38; Mk 7,5-8; 10,5-6; távolabbról: Mt 5,21-22.23-24.27-28).

Ezért aztán Jézus gyakran felszólította hallgatóit, hogy „szakadjanak el” családjuktól (Lk 9,59-60.61-62; 14,26; Mk 10,28-31; közvetve: Mt 19,12; 23,8-9), ahogyan ezt neki magának is meg kellett tennie (Mk 3,21.31-35). Csakhogy ez az elszakadás nyilvánvalóan nem ment, nem megy „békés úton”, mert a Jézus útjához csatlakozni nem akaró családtagok, rokonok ellen-szenvét, ellenkezését (végső esetben erőszakos fellépését) váltja ki. A „kard” ennek a jelképe, ahogyan Lukács finomabb kifejezése, a „megoszlás, szakadás” (diame-rizmosz) jól tükrözi ezt (ld. Lk 12,51). Pontosan ez hangzik el aztán a 36. v. kép nélküli megfogalmazásában: az ember ellenségei saját háznépének tagjai lesznek (vö. Mk 6,4b). – Csupán a 34. verset figyelembe véve a „kard” lehetne éppen a Jézus-követőket általánosságban érő üldözések jelképe is, de a 35-36. v. le-szűkíti és konkretizálja a kép tartalmát.

Iga

„Vegyétek magatokra az én igámat, és tőlem tanuljatok..., az én igám ugyanis kényelmes, és az én terhem könnyű” (Mt 11,29-30)!

Ami az iga jelzőjét illeti, a legkülönbélebb fordításokkal találkozunk: enyhe, lágy, jó, jóságos, sőt: édes, boldogító. Az eredeti khréosztosznak kétségtelenül sok jelentése van (használható, alkalmas, hasznos, előnyös, jóleső, üdvös, célszerű, jó, kedvező, szerencsés, kellemes), de itt csak az jöhet számításba, amelyik az „iga” eredeti jelentésének (igavonó állatok nyakára-vállára helyezhető, a vontatást lehetővé tévő eszköz) és Jézus mondanivalójának egyaránt megfelel, az említettek közül leginkább az „alkalmas, célszerű, jó”. Azért választottam a „kényelmes” jelzőt, mert talán ez fejezi ki a legjobban a „jó igának” azt a tulajdonságát, hogy nem nyomja, nem töri az állat nyakát-vállát; tehát mondhatnánk úgy is: „testre szabott” igáról van szó.

Az iga az Ószövetségben és a rabbinikus irodalomban egyaránt jelképezi a Tórát, a mózesi törvényt, illetve annak szerteágazó értelmezését. Jézus látta, hogy a szegénység és betegség által megkínzottakat (vö. Lk 6,20-21) még pótlólagosan is megterhelték szigorú „pásztoraik”, akik „súlyos terheket kötöttek össze, és rátették az emberek vállára” (Mt 23,4). Ezeket a szegényeket hívja-csalogatja itt e felhívásában, hogy a jövőben ne

eddig tanítóikhoz igazodjanak, hanem őhozzá, mert ő meg akarja könnyíteni terhüket.

Jézus realista, nem ígéret könnyelműen: a saját „iskoláját”, tanításának követését is igának (és tehernek) nevezi, de azt mondja, hogy ez az iga „kényelmes”, hordozójának nyakához-vállához igazított, és ez a teher a korábbiakhoz képest könnyű. Például: a szombat törvényét ő is megtartandónak tartja, mert az Istentől való, de abban a szellemben, hogy „a szombat lett az emberért, nem pedig az ember a szombatért” (Mk 2,27). S ha az Ószövetség számtalan előírására és azok szörszálhasogató magyarázataira gondolunk, akkor Jézus kettős főparancsát (Mk 12,29-31) valóban felüldülésként élhették meg kortársai.

Természetesen föl lehet tenni a kérdést, hogy Jézus „terhe” valóban könnyű-e. Könnyű-e önmagunk megtagadása (Lk 13,24; 17,33), az ellenségszeretet (Mt 5,44) vagy a vértanúság készsége (Mt 10,38)? De akit valóban megragadott Jézus üzenete Isten szeretetéről, annak talán tényleg nem olyan nehéz viszonszeretnie ezt az Istent, és ennek alapján szolgálnia embertársait.

Eunuchok

„Vannak olyan eunuchok, akik anyjuk méhéből születtek így, és vannak olyan eunuchok, akiket az emberek tettek eunuchhá, és vannak olyan eunuchok, akik a Mennyek országáért önmagukat tették eunuchhá” (Mt 19,12).

Az eunuch jelentése: kasztrált férfi (tágabban: nemzésre képtelen férfi). Izraelben azonban szigorúan tilos volt a kasztráció: olyan szörnyűség, amely alkalmatlanná tette az érintettet a kultuszban való részvételle. Másrészt az „Eunuch!” durva szitokszó volt, tehát Jézus aligha illette vele önmagát és követőit, ezért csak arról lehet szó, hogy mások szidalmazták így őt/öket: „De hiszen ti eunuchok vagytok!” Jézus pedig – szokásához híven – higgadt humorral fogadta a szidalmat, és még ki is élezte: „Bizonyára eunuchok vagyunk, sőt rosszabb a helyzet: Mi tettük magunkat azzá!” (Kár, hogy Jézus nevetését és szavainak dallamát nem tudták lejegyezni...) Máskor ugyanilyen gondtalanul ismerte el: „Igen, »éretlenek« vagyunk”, amit úgy is lehetne fordítani: „idióták” (Lk 10,21), vagy azt, hogy ő csak „közönséges ember”, „falánk és iszákos”, „a vámosok cimborája” (Lk 7,34).

Hogy mit érhetett Jézus „a Mennyek országáért önmagukat tették eunuchhá” szavakon, az más, nem kevésbé sokkoló mondásaiból válik világossá: „Aki nem gyűlöli apját és anyját, nem lehet a tanítványom” (Lk 14,26); „Hagyd a halottakra, hogy eltemessék halottaikat” (Lk 9,60); „Az ember ellenségei saját háznépének tagjai lesznek” (Mt 10,36). Ezekben és a hasonló követelményekben mindig ugyanarról van szó: aki „kezét az eke szarvára tette”, aki Jézussal síkraszáll az Isten országáért, annak nem szabad „hátratekintenie” (Lk 9,62), vagyis el kell szakítania azokat a kötelekeket, amelyek akadályozzák Isten országa melletti elkötelezettségét;

ez azt jelenti, hogy az illető ebben az értelemben „házasságra alkalmatlanná” teszi magát, és kiteszi magát az „Eunuch!” szidalomnak: Már nem képes „mindenekfölkött” szeretni egy nőt (ahogyan a szüleit vagy a gyerekeit sem), ha egyszer az Isten országát szereti „mindekelőt” (Mt 6,33!) – mert „a szántóföldben elrejtett kincset” vagy „nagyon értékes igazgyöngyöt” talált (vö. Mt 13,44-46).

Mindez azt is jelenti: annak, hogy valaki „a Mennyek országáért eunuchhá teszi magát”, semmi köze sincs az „Isten országáért önként vállalt nötlenséghez” (vagy tágabbban, hogy a nőkre is vonatkozzék: a házasságról való lemondáshoz), nem is szólva a kötelező cölibátusról.

Ennek fényében a (katolikus egyházban ismert) cölibátus törvény egyrészt túl keveset, másrészt túl sokat kíván.

1) Mint cölibátus-törvény túl keveset kíván, két tekintetben is: a) Nemcsak a házassághoz és a családhoz fűződő köteleket kell elszakítani, ha az megakadályozza Isten országának szolgálatát, hanem például a vagyonhoz való, bénító kötődést is (Lk 14,33; Mk 10,25), vagy amiről gyakran megfélemedezünk, az egyházi vagy világi hatalmasoknak történő, félénk engedelmesség kötelekét is (Mt 10,27; Lk 12,4; Mt 10,29-31). b) Ez nemcsak a – Jézus által különben sem akart – klérusra vonatkozik, hanem mindazon „laikusokra” is, akik elismerik Isten országának abszolút elsőbbségét (Mt 13,44.46).

2) Mint cölibátus-törvény túl sokat kíván, két tekintetben is: a) Jézusnak az 1a pontban említett követelményei feltételes jellegűek: Ha valami akadályoz (ill. amilyen mértékben akadályoz), (olyan mértékben) szabadulj meg tőle! „Ha csapdába ejt a lábad, vágd le” (Mk 9,45)! Ebből értelmes módon nem lehet levezetni azt a rendelkezést, hogy „eleve vágd le a lábadat, nehogy csapdába ejtsen”. b) A cölibátus törvénye kimondva-kimondatlanul a szexualitás megvetését, vagy legalábbis gyanúsnak tartását jelenti, holott Jézus kifejezetten Isten akarátának minősítette (Mk 10,6); ahogyan nem szabad elfajulnia, feláldozni sem szabad a kultikus tisztaság oltárán.

* * *

Tanulság? Talán csak (?) az, amit a geri rabbi mondott egyszer: „Gyerekkoromban nem voltam hajlandó a nyelvtan tanulmányozásában elmélyedni, mert úgy véltem, hogy az is csak egy tudomány a sok közül. Később azonban ráadtam a fejem – amikor észrevettem, hogy azon nyugszanak a Tóra titkai.”

(2015)

DRIP

KÖRTEKÖNYV AJÁNLÓ, AVAGY ÚJ KÖRTEBREVÍARIUM SZÜLE- TETT...

Új gyümölcsmonográfiával gyarapodott a gyümölcskedvelők könyvtára. Az Őrség és Göcsej hagyományos almafajtái című 2014-ben megjelent kötetet idén a Göcsej és Őrség hagyományos körtefajtái című összefoglaló munka követte.

A könyv bevezetőjét – akárcsak az előzőét, Kovács Gyula örökségvédő erdész és pomológus, az őshonos gyümölcsök megmentésére szervezett Tündérmézők mozgalom alapítója írta. Kiáltás ez a prológius a hagyományos gyümölcsfajtáink megmentése, fenntartása érdekében, amely nem csupán hézagpótló, de nélkülözhetetlen leltár is a mintegy kétszáz körtefajta képes bemutatásával.

Egy könyvajánlóban azonban mégsem oszthatjuk létrehozójának keserű hangvételű szavait: „Sokat gondoltam a megírás előtt, mert értelmetlennek láttam – és látom most is. Nem több egy rekviemnél, de talán emléket állít az utolsó gyümölcsészeknek, kik még átadták számunkra ezt a tudást. Ahhoz, hogy ez az érték megmaradjon, szabadság kell. Ezt az uniós projektekkal megmenteni nem lehet, mint ahogy ezt sokan gondolják. – írja majd néhány sorral később így folytatja: A medesi gyűjtemény anyagát átnézve kiderült, hogy a térségben előforduló körtefajták száma meghaladja a négyszázat”